

Д. О. Мардар,

кандидат економічних наук,

ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

І. О. Міхейчик,

гірничий інженер-економіст,

м. Луганськ

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ПОЛОЖЕННЯ СТРУКТУРНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПІДПРИЄМСТВ НА ПРИКЛАДІ ДП „ЛУГАНСЬКВУГІЛЛЯ”

Постановка проблеми. Організаційно-правова форма підприємства грає істотну роль і в внутрішньогосподарських взаєминах, і в стосунках зі сторонніми організаціями, особливо податковими і страховими органами. Тому дуже важливо мати системну класифікацію організаційно-правових форм не лише самих підприємств, але і їхніх структурних підрозділів. У більшості випадків загальну структуру підприємства розглядають з позиції внутрішньовиробничої побудови не зачіпаючи правовий аспект, в законодавчих, нормативних актах і господарських документах розрізняють дві форми підрозділів підприємства: структурне і відокремлене. Проте для прозорішого і ефективнішого обліку роботи підприємства важливо мати системну класифікацію організаційно-правових форм його підрозділів, чітко сформульовані поняття і повний перелік характерних ознак (критеріїв) віднесення підрозділів до певної форми.

Аналіз останніх досліджень. У вітчизняній літературі проблеми організаційно-правових форм діяльності підприємств розглядали: В. Голиков, А. Гош, А. Гриценк, М. Задорожний, А. Ковальов та ін. Незважаючи на значну кількість опублікованих наукових робіт, чимало теоретико-методологічних аспектів вимагають глибших досліджень.

Метою статті є аналіз правового положення структурних підрозділів підприємств.

У нормативно-законодавчих актах не відбито правове положення підрозділу підприємства, що об'єднує (за зразком відокремлених підрозділів) структурні підрозділи. Внаслідок цього, основний вид діяльності вказаної групи структурних підрозділів підприємства в більшості випадків не співпадає з основним видом діяльності підприємства, до якого вони належать. Такі підрозділи підприємств зазвичай не мають закріпленого статусу ні в положеннях, ні в статутах підприємства.

Узагальнювальною характерною ознакою структурних і відокремлених підрозділів є правове поле, у рамках якого вони можуть діяти. Структурний підрозділ, на відміну від відокремленого, практично позбавлено прав (а в той же час і відповідальності) здійснювати господарсько-фінансові, обліково-звітні операції у вза-

минах зі сторонніми підприємствами, організаціями, установами й іншими органами. Тому структурні підрозділи підприємств в більшості нормативних документів не розглядають як організаційно-правову форму. У Класифікації організаційно-правових форм господарювання Державного класифікатора України [1] вказано, що: „об'єктом класифікації є визначені чинним законодавством організаційно-правові форми юридичних осіб і їхні відокремлені підрозділи: філії, представництва, а також підприємці – фізичні особи, які не мають статусу юридичної особи”. Тому при зарахуванні підрозділу до певної організаційно-правової форми доцільно виділяти основні критерії розподілу.

До першого критерію слід зарахувати постановку на облік в податкових і страхових організаціях, що вказано в Класифікації організаційно-правових форм господарювання: „...для використання органами державного управління й іншими користувачами для обліку, збору й обробки статистичної та адміністративної інформації відносно державної реєстрації, аналізу й узагальнення результатів економічної діяльності суб'єктів господарської (зокрема підприємницької) діяльності, ведення державних реєстрів: Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України (ЄДРПОУ), Єдиного державного реєстру юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців, Реєстру корпоративних прав держави та інших”.

Другий критерій виствітлено в пункті 3 статті 64 Господарського кодексу України [2]: „Підприємство самостійно визначає свою організаційну структуру”.

Третій також визначають згідно з Господарським кодексом України (п. 1 ст. 64): „Підприємство може складатися з виробничих структурних підрозділів (виробництв, цехів, відділень, ділянок, бригад, бюро, лабораторій тощо), а також функціональних структурних підрозділів апарату управління (управлінь, відділів, бюро, служб тощо)”

Проте приведені в Господарському кодексі України формулювання організаційної структури підприємства має не повний характер, оскільки не вказано правову форму одного з основних складників підприємства – апарату управління.

У пункті 4 статті 64 Господарського кодексу України вказано, що „підприємство має право створювати філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи, погоджуючи питання про розміщення таких підрозділів підприємства з відповідними органами місцевого самоврядування.. Такі відокремлені підрозділи не мають статусу юридичної особи і діють на підставі положення про них, затвердженого підприємством”. При цьому не вказано, що має лежати в основі створення відокремленого підрозділу, оскільки положення про відокремлені підрозділи затверджуються керівником підприємства або повноважним представником власника.

Практичний досвід показує, що підставою вибору організаційної структури повинні служити виробничо-економічні, управлінські інтереси і можливості підприємства, з урахуванням його величини і територіальної розташованості.

Аналізуючи організаційні структури підприємств з позицій відособленості їх підрозділів можна виділити три їх групи:

— що складаються тільки зі структурних підрозділів;

— що складаються зі структурних підрозділів (далі СП) і одного або декількох відокремлених підрозділів (ВП);

— що складаються в основному з відокремлених підрозділів і одного - двох структурних (таблиця 1).

Серед суб'єктів господарювання на сьогоднішній день існує велика кількість підприємств, організаційна структура яких складається в основному з відокремлених підрозділів. Наприклад, в структурі кожного державного підприємства по видобутку вугілля Міністерства енергетики і вугільної промисловості України є 15-26 відокремлених підрозділів при 1-3 структурних. Так, у складі Державного підприємства (далі ДП) „Луганськвугілля” 20 великих підрозділів, з яких 19 відокремлених: 8 шахт з чисельністю трудящих більше 13 тисяч чоловік, ремонтно-механічний завод (близько 400 чол.), вантажно-транспортне управління (340 чол.) і так далі, структурний підрозділ „Автообслуговування” (40 чол.) і структурні підрозділи апарату управління підприємства (рис. 1).

Усі відокремлені підрозділи згідно із законодавчими і нормативними актами діють на підставі затверджених положень, зі своїми апаратами управління, окремими балансами, рахунками в банках, мають ідентифікаційні коди, є самостійними обліковими одиницями. Функціональні (дирекції, служби, відділи) і інші структурні підрозділи, що входять до складу підприємства, не мають таких прав і повноважень.

Тому весь облік діяльності, взаємини з органа-

ми статистики, податковими інспекціями, страховими фондами здійснюють підприємства по структурі, що об'єднує ці структурні підрозділи та є невизначеною в правовому полі. Такі структури у складі підприємств не мають документально закріпленої організаційно-правової форми ні у статутах підприємств, ні в окремих положеннях.

Така ситуація створює певні проблеми при дотриманні законодавчих аспектів роботи підприємства. При постановці на облік в страхових фондах (з 01.01.2011 р. до Пенсійного фонду, а до цього періоду і до Фонду соціального страхування від нещасних випадків) страхувальником працівників структурних підрозділів є підприємство з його основним видом діяльності. Отже, не співпадають класи професійного ризику виробництва і страхові тарифи при страхуванні працівників. Кожне підприємство з видобутку вугілля, яке одержує дотації з державного бюджету, робить щорічно відрахування до фондів страхування в розмірах, що перевищують мільйон і більш гривень. У вугільній промисловості з підземним способом видобутку вугілля це питання є найбільш актуальним, оскільки цей вид економічної діяльності належить до найвищого класу професійного ризику виробництва.

Аналіз організаційних структур підприємств з правового боку показує, що зі створенням хоча б одного відокремленого підрозділу, відбувається ділення підприємства на частини: за майном, за кількістю працівників і фондом заробітної плати, за обліком і звітністю тощо, отже створюються окремі бухгалтерські баланси. У свою чергу, основне підприємство в будь-яких варіантах організаційних структур складає самостійний баланс.

Звідси витікає, що через відсутність у нормативно-законодавчих актах визначення організаційно-правової форми структури підприємства, що об'єднує структурні підрозділи, підприємство вимушене складати два баланси: самостійний і окремий, вести подвійний облік, звітність та інші встановлені законом операції під одним ідентифікаційним кодом - кодом основного підприємства, а, отже, й усіма його параметрами.

Якщо відособлений підрозділ згідно із Законом України „Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних лиць-підприємців” [3, ст. 4, п. 4] не підлягає реєстрації, але підприємство зобов'язане внести до своєї облікової картки відомості про нього [3, ст. 28], то виникає необхідність обліку так само тих підрозділів, що об'єднують структурні. Такий підрозділ не є самостійним підприємством, але постає частиною основного підприємства, що має бути виствітлено в реєстраційній карті.

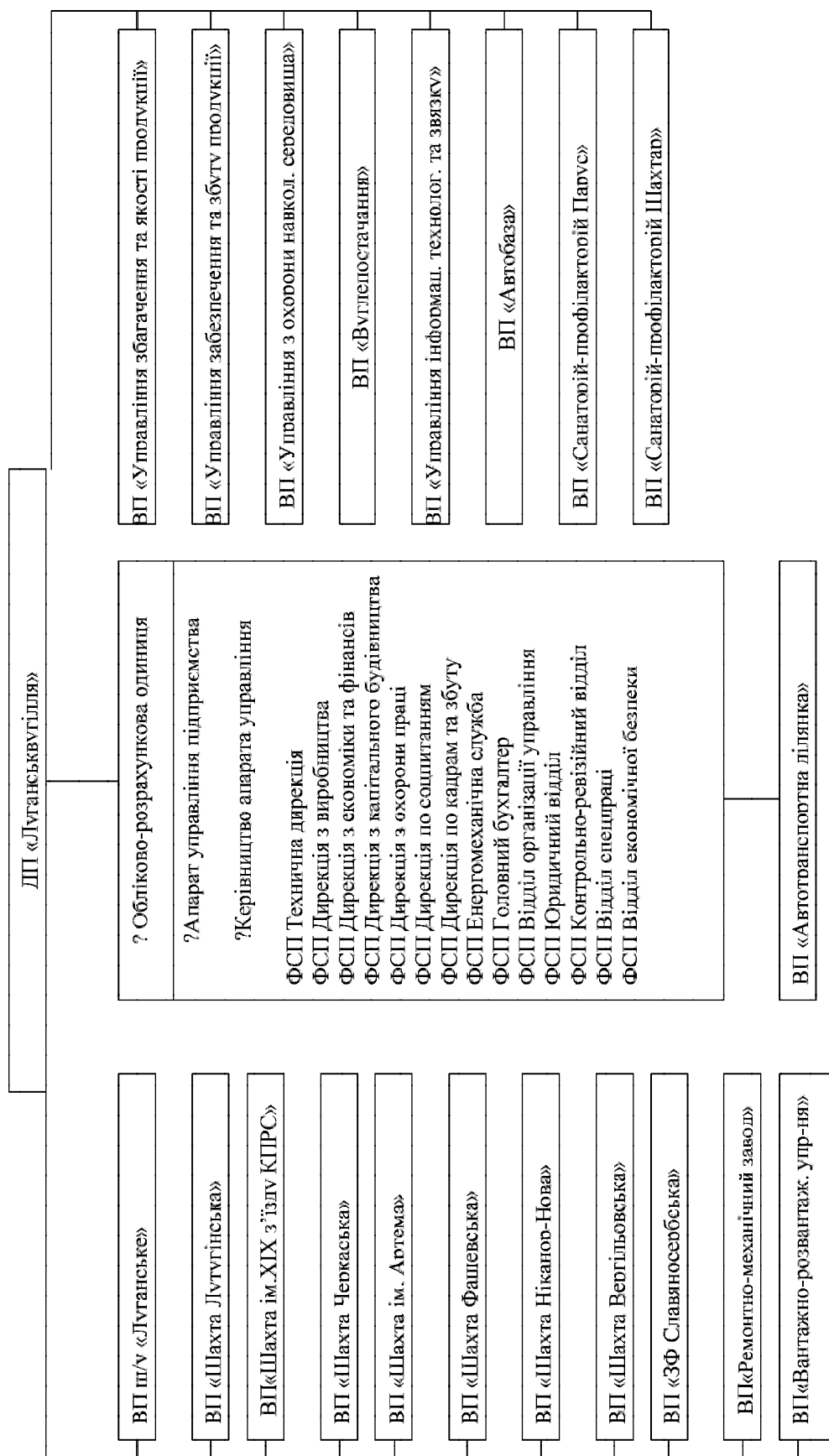
Висновки. Проведене дослідження показує необхідність внесення змін до законодавчих актів віднос-

Таблиця 1

Умовні варіанти схем організаційно-правових структур підприємства

Найменування показників	Варіант 1 Підприємство			Варіант 2 Підприємство			Варіант 3 Підприємство				
	Управ. підр.	Пост. збут	Ремонт облад	Управ. підр.	Пост. збут	Ремонт облад	Управ. підр.	Пост. збут	Ремонт облад	Збувач вугілля	Видобуток вугілля
Організаційно-правові форми - підрозділів	СП	СП	СП	СП	СП	СП	СП	СП	СП	СП	СП
- обліково-рахункових одиниць за законодавством	-----П-----	-----П-----	-----П-----	-----?-----	-----?-----	-----?-----	-----?-----	-----?-----	-----?-----	-----?-----	-----?-----
Класи професійного ризику - підрозділів	1	23	54	41	67	1	23	54	41	67	1
- обліково-рахункових одиниць за законодавством	-----67-----	-----67-----	-----67-----	-----67-----	-----67-----	-----67-----	-----67-----	-----67-----	-----67-----	-----67-----	-----67-----
Складають окремі бухг. баланси - підрозділи											
- обліково-рахункові одиниці за законодавством	-----+П-----	-----+П-----	-----+П-----	-----+П-----	-----+П-----	-----+П-----	-----+П-----	-----+П-----	-----+П-----	-----+П-----	-----+П-----
Складають самостійні бухг. баланси	150	120	280	350	1900	150	120	280	350	1900	150
- обліково-рахункових одиниць по підприємству	-----2800-----	-----2800-----	-----2800-----	-----2800-----	-----2800-----	-----2800-----	-----2800-----	-----2800-----	-----2800-----	-----2800-----	-----2800-----

Умовні позначення: СП - структурний підрозділ; ВП - відокремлене підприємство; П - підприємство; ? - невизначена правова форма

Умовні позначення: ФСП – функціональний структурний підрозділ; СП – структурний підрозділ; ВП – відокремлений підрозділ; ? – невизначена у правовому плані структура

Рис. 1. Організаційна структура ДП «Луганськвугілля»

но критеріїв визначення правового статусу підприємств і його підрозділів. Необхідно визначити, що таке відокремлений або інший, такий, що об'єднує структурні, підрозділ, зокрема апарат управління підприємством, їхній організаційно-правовий статус для підприємств з різними організаційними структурами.

Віддзеркалення в нормативно-законодавчих актах повної структури підприємства, усіх його підрозділів, розробка положень, дозволить не лише розкрити фактичну картину побудови підприємства, але й у низці випадків отримати економію від зниження розмірів відрахувань до страхових фондів і інших видів виплат.

Література

1. **Класифікація** видів економічної діяльності. [Електронний ресурс] / Національний класифікатор України. Наказ Держспоживстандарту України від 26.12.2005 № 375 – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=vb288217-94>. 2. **Господарський** Кодекс України від 16.01.2003 № 436 - IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. 3. **Закон** України „Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців від 15.05.2003 № 755 - IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.

Мардар Д. О., Міхейчик І. О. Особливості правового положення структурних підрозділів підприємств на прикладі ДП „Луганськвугілля”

У статті зроблено аналіз правового положення

структурних підрозділів підприємств та запропоновано критерії їх визначення. Проаналізовано організаційні структури підприємств з позицій відособленості їхніх підрозділів та визначено їх основні групи.

Ключові слова: підприємство, організаційна структура, відокремлений підрозділ, структурний підрозділ.

Мардар Д. А., Міхейчик І. А. Особенности правового положения структурных подразделений предприятий на примере ГП „Луганскуголь”

Проведен аналіз правового положення структурних подразделений підприємств і предложены критерии их определения. Проанализирована организационная структура предприятий с позиции обособленности их подразделений и определены их основные группы.

Ключевые слова: предприятие, организационная структура, обособленное подразделение, структурное подразделение.

Mardar D. A., Mykheichik I. A. The features of a legal status of structural divisions of the enterprises on the material of the state-owned mining company Luhanskvuhillia

Let's carry out the analysis of a legal status of structural divisions of the enterprises, and offer criterion of their definition. The organizational structure of the enterprise is analyzed from a position of isolation of their divisions, also their basic groups are defined.

Key words: the enterprise, the organizational structure, the isolated division, structural division.

Стаття надійшла до редакції 12.01.2012

Прийнято до друку 23.05.2012